

Jan Woskowski

Z prac Centre de Recherches Sociologiques de Genève

Przegląd Socjologiczny / Sociological Review 13/1, 237-241

1959

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

I. Majchrzakowa nawiązały kontakty z socjologami jugosłowiańskimi w czasie swego pobytu w Jugosławii.

Udział socjologów polskich w seminariach i konferencjach międzynarodowych. W grudniu 1957 r. w Monachium odbyły się dwie konferencje zorganizowane przez UNESCO. Tematem pierwszej z nich, zwołanej przez Institute of Social Sciences, było zagadnienie sposobów spędzania wolnego czasu. Druga konferencja, zwołana bezpośrednio przez Departament Nauk Społecznych UNESCO, poświęcona była problemom w naukach politycznych. Z polskich socjologów udział w pierwszej konferencji wzięli dr A. Zajączkowski, w drugiej — dr J. Wiatr i dr A. Zajączkowski.

W styczniu 1958 r. odbyło się w Moskwie seminarium poświęcone międzynarodowej współpracy, zorganizowane przez UNESCO. Ze strony polskiej udział w tym seminarium wzięli m. in. prof. dr J. Hochfeld.

Nawiązanie kontaktów naukowych z Instytutem Socjologii Solvaya. W lutym 1958 r. dr Z. Gostkowski przeprowadził z ramienia Wydziału I PAN rozmowy w Instytucie Socjologii Solvaya w Brukseli. Rozmowy dotyczyły wymiany pracowników naukowych w zakresie socjologii i ekonomii. Wyimiana rozpoczęła się w roku akademickim 1958/59.

Seminarium UNESCO w Polsce. We wrześniu 1958 r. odbyło się w Warszawie polsko-francuskie seminarium UNESCO, poświęcone badaniom opinii publicznej. Spośród francuskich i innych zagranicznych profesorów socjologii udział w seminarium wzięli P. F. Lazarsfeld, S. Rokkan i J. Stoetzel. Obradom przewodniczył prof. dr Jan Szczepański.

Jan Lutyński

Z PRAC CENTRE DE RECHERCHES SOCIOLOGIQUES DE GENÈVE

Genewski Ośrodek Badań Socjologicznych powstał w styczniu 1952 r. jako niezależna instytucja naukowa. Prezydentem honorowym tego Ośrodka jest Jean Piaget, profesor Sorbony i Uniwersytetu Genewskiego. Pracami Ośrodka kieruje profesor Uniwersytetu Genewskiego Roger Girod, znany socjolog, autor licznych prac socjologicznych¹.

Ośrodek jest instytucją naukową bardzo aktywną, o szerokim zakresie zainteresowań. Koncentrują się one na współczesnych badaniach socjologicznych, ich teoretycznych podstawach, metodach i technikach badawczych oraz organizacji badań, stopniu ich obiektywności itp. Ponadto Ośrodek prowadził i prowadzi, głównie na terenie Genewy, szereg prac badawczych o bardzo zróżnicowanej tematyce. Wyniki prac są systematycznie publikowane. Do stałych prac Ośrodka należy przeprowadzenie dla UNESCO analizy publikacji i dokumentów Narodów Zjednoczonych i instytucji zajmujących się problemami społecznymi oraz sporządzanie na tej podstawie kronik do każdego kolejnego numeru „Bulletin International des Sciences Sociales”. Przedstawiciele Ośrodka biorą udział i aktywnie współuczestniczą w obradach międzynarodowych (organizowanych głównie przez UNESCO) i krajowych kongresach, konferencjach i zebraniach poświęconych problematyce socjologicznej.

Prace Ośrodka cieszą się popularnością i są doceniane przez zainteresowane instytucje.

¹ Między innymi znanej pracy: *Attitudes collectives et relations humaines. Tendances actuelles des sciences sociales americaines*, Universitaires de France, Paris 1953.

Spośród badań prowadzonych w ostatnich latach na uwagę zasługuje ankieta porównawcza dotycząca urzędników i robotników budowlanych w Genewie, finansowana z narodowego funduszu szwajcarskiego, przeznaczonego na badania naukowe. Z prowadzącymi badania współpracowały ściśle zainteresowane stowarzyszenia i związki zawodowe. Na uwagę zasługuje szerokie historyczne ujęcie problemu i różnorodność prac zmierzających do jego opracowania. W ramach tych badań przeprowadzono studium krytyczne pojęcia „employé” i jego aktualnych socjologicznych podstaw oraz analizę i konfrontację prac z tego zakresu. Zebrano statystyczne dane dotyczące zmian zachodzących w tych środowiskach na przestrzeni od 100 lat w Genewie i Szwajcarii, przeprowadzając kilka porównań z podobnymi danymi odnoszącymi się do tychże środowisk w innych krajach. Dokonano analizy treści wielu roczników czasopism zawodowych dla uchwycenia zachodzących w czasie zmian w postawach szczególnie związanych ze świadomością klasową. Po wyborze zasadniczych problemów badawczych przeprowadzono badania dotyczące poziomu życia tych dwóch środowisk, biorąc za podstawę siłę nabywczą jednogodzinnego zarobku członka każdej z tych grup społeczno-zawodowych w w. XIX i obecnie. Przeprowadzono szczegółowe badania dotyczące problemu mechanizacji pracy, zadań roboczych, wydajności pracy itp., uzupełniając materiały dotyczące środowiska zatrudnionych w budownictwie, zebrane w poprzednich badaniach prowadzonych przez Ośrodek w tym środowisku². Szczególny nacisk położono na zagadnienia dotyczące biura i pracy biurowej. W celu uzyskania możliwie pełnych materiałów badawczych przeprowadzono systematyczne obserwacje bezpośrednie w dwóch przedsiębiorstwach. W badaniach wyzyskano film, pomoc szwajcarskiej telewizji. Sporządzono w rezultacie badań kilkanaście map socjologicznych, wskazujących rozrzut przestrzenny szeregu zjawisk społecznych. Przeprowadzono dodatkowe sondaże mające na celu weryfikację niektórych hipotez, uzyskanie danych uzupełniających itp. Badania te wiążą się dość ściśle z zagadnieniem ruchliwości społecznej, stanowiącej jeden z centralnych problemów wyznaczających kierunek prac badawczych Ośrodka. Podobną rolę w pracach Ośrodka odgrywa problem stratyfikacji społecznej, stopy życiowej itd.

Tego ostatniego zagadnienia dotyczą między innymi badania, w których postawiono sobie za cel ustalenie, jak różne środowiska społeczne dochodziły do posiadania pojazdów mechanicznych. Badania sięgają wstecz do początków XX w. Podstawowe źródło materiałów do tego zagadnienia stanowią dokumenty znajdujące się w archiwach i placówkach administracyjnych. Są to materiały zawierające szczegółowe dane kompletne i gwarantujące dokładne opracowanie tego zagadnienia.

Wspomnieliśmy o niektórych kierunkach prac badawczych Centre de Recherches Sociologiques i przykładowo najogólniej nakreśliliśmy niektóre problemy badań szczegółowych. Są to badania zakończone, których wyniki bądź fragmentarycznie, bądź w całości zostały opublikowane. Badań tych i publikacji było wiele. Z konieczności ograniczymy się do bardziej szczegółowych informacji dotyczących działalności Ośrodka w ostatnim roku. W r. 1957 Ośrodek prowadził szereg ciekawych badań socjologicznych. Kontynuowano badania dotyczące problemu stratyfikacji społecznej w środowisku pracujących zarobkowo. W ramach badań nad poziomem życia ukończono badania dotyczące rocznych zarobków robotników, urzędników i personelu kierowniczego w różnych administracjach genewskich oraz kontynuowano badania dotyczące przyczyn różnic

² W 1954 r. opublikowano *Quelques observations sur l'évolution de la productivité et de la structure du trava dans la construction*, „Revue économique et sociale, Lausanne, janvier 1954.

w rocznych zarobkach pracowników zatrudnionych w budownictwie. W tymże roku zakończono badanie, którego przedmiotem była młodzież szkolna rozpoczynająca naukę na stopniu średnim. Badanie zainspirował Departament Oświaty Publicznej (kanton genewski), który zainteresowany był, w jakim stopniu środowisko społeczno-zawodowe warunkuje postępy młodzieży w nauce i wybór przez nią typu szkoły średniej. Inicjatywa Departamentu znalazła żywy oddźwięk w Ośrodku, szczególnie zainteresowanym problematyką związaną z zagadnieniem ruchliwości społecznej. Wychodząco z założenia, że wybór typu szkoły średniej w znacznym stopniu warunkuje dalszą karierę zawodową i społeczną jednostek i badania tego typu mogą przyczynić się do naświetlenia pewnych tendencji leżących u podstaw zmian środowiskowych, mechanizmu rekrutacji elit, pozwalają widzieć dokładniej i w szerszym aspekcie problem równouprawnienia w dziedzinie korzystania ze szkół. Departament Oświaty był szczególnie zainteresowany, do jakich typów szkół trafiają uczniowie wywodzący się z różnych środowisk społeczno-zawodowych. Niezbędne do opracowania materiały badawcze uzyskano z kwestionariuszy, odpowiednio poszerzonych przez Departament, które wręczane były uczniom do wypełnienia przez sekretariaty szkół. Wypełnione kwestionariusze ułożono w porządku alfabetycznym i ponumerowano. Wszystkie parzyste stanowią próbę, która została szczegółowo opracowana³. A oto treść poszczególnych rozdziałów opracowania: 1. Cel badań, metoda badawcza i omówienie próby; 2. przechodzenie uczniów ze szkoły podstawowej do różnych typów szkół drugiego stopnia a ich pochodzenie (środowisko społeczno-zawodowe); 3. Wyniki nauki, środowisko, orientacja w nauce; 4. Objasnienia; 5. Dodatek zawierający wzór kwestionariusza, klucz, którym posługiwano się przy zbieraniu materiałów i sporządzaniu wyciągów, tablice statystyczne⁴.

Jakkolwiek opracowano już materiały dotyczące zagadnień wysuniętych przez Departament Oświaty, nadal trwają prace nad wyjaśnieniem takich zagadnień, jak: wpływ miejsca dziecka w rodzinie (dziecko najstarsze, najmłodsze itd.) na postępy w nauce i wybór szkoły średniej, wpływ środowiska ekologicznego itp.

Ponadto prowadzi się badania mające na celu ustalenie zmian zachodzących w ciągu pierwszego roku nauczania średniego w postępach uczniów w nauce i w ich stosunku do wybranej szkoły średniej.

Z innych problemów socjologicznych absorbujących w 1957 r. i aktualnie Ośrodek Genewski wymienić należy opracowanie geografii środowisk społecznych w Genewie. Ukończono dotychczas pierwszą część badań odnoszącą się do okresu 1843—1957, sporządzając 85 map i opracowując dalsze. W ramach badań dotyczących ruchliwości społecznej ukończono badanie nad pochodzeniem społecznym lekarzy genewskich w latach 1780—1957, pochodzeniem nauczycieli i profesorów szkół średnich w r. 1900 (to samo zagadnienie opracowuje się dla r. 1957) oraz prowadzone są badania mające na celu ustalenie kariery społecznej grupy mieszkańców Genewy mieszkających tam w r. 1802 co najmniej od 20 lat.

Ponadto prowadzone są badania nad stratyfikacją społeczną w Genewie w r. 1788, badania nad poziomem życia rodzin robotników przemysłu metalurgicznego w Szwaj-

³ R. Girod avec la collaboration de W. Hutmacher, *Milieu social et orientation au seuil de l'enseignement du second degré, à Genève en 1956*, „Etudes et documents du Centre de Recherches Sociologiques de Genève”, 1957.

⁴ Praca ta zasługuje na szersze omówienie zarówno ze względu na metody i techniki zbierania i opracowania materiałów badawczych, jak i na ciekawe wyniki. Pożyteczność tego typu badań i w naszych warunkach wydaje się niewątpliwa.

carii i in. Ośrodek prowadzi także, łącznie z komitetem radiofonicznym krajów mówiących językiem francuskim, badania nad problematyką związaną z radiofonizacją i rolą radia w spędzaniu wolnego czasu.

Wśród prac badawczych związanych z problematyką socjologii pracy wymienić należy ankietę przeprowadzaną w związku z badaniami zorganizowanymi w ramach programu UNESCO i Międzynarodowej Rady Nauk Społecznych nad czynnikami społecznymi i kulturalnymi warunkującymi wydajność pracy.

Aktywność Ośrodka wychodzi znacznie poza wspomniane już prace. Zespół socjologów z nim związanych uczestniczy w pracach UNESCO nad redakcją słownika nauk społecznych. Ośrodek jest bezpośrednio zainteresowany w wielu międzynarodowych i krajowych kongresach, konferencjach, zebraniach o tematyce socjologicznej, w których jego przedstawiciele biorą aktywny udział, przygotowując ciekawe wystąpienia i głosy w dyskusji. Dorobek Ośrodka w tej dziedzinie jest znaczny. Np. w r. 1957 przewodniczący obradom międzynarodowego kolokwium, poświęconego socjologii rozrywek, zorganizowanemu w Annecy od 13–17 czerwca 1957 r.⁵ Wzięto udział w misji w Iranie, zorganizowanej w ramach programu opieki technicznej UNESCO (listopad–grudzień 1957), kierując seminarium nauk społecznych w Teheranie (26–27 październik 1957) i uczestnicząc w konferencji zajmującej się problemem „Socjologia a przemysłowanie”, zorganizowanej na Uniwersytecie Teherańskim (4 grudnia 1957), oraz na terenie kraju — w czwartym zebraniu Association Internationale de Sociologie, na którym omawiano zagadnienia stratyfikacji i ruchliwości społecznej (Genewa 1957). Zasadniczy dorobek Ośrodka znajduje swój wyraz w licznych publikacjach i sprawozdaniach. Część z nich jest wydawana drukiem, część powielana. Oto tytuły publikacji drukowanych w r. 1957:

Roger Girod, *Le passage de la description a l'explication dans le cadre de la sociologie concrète*, „Cahier internationaux de sociologie”, vol. XXI, Paris, 1957.

Roger Girod en collaboration avec L. Solari, *Le niveau de vie de la population salariée. Salaires annuels comparés dans une profession manuelle typique, le bâtiment*, „Revue suisse d'économie politique et statistique”, Bâle, marzec 1957.

Roger Girod en collaboration avec Walter Hutmacher, *Mobilité sociale en Suisse: changements de milieu d'une génération a l'autre*, „Revue de l'Institut de Sociologie Solvay”, Bruxelles 1957, nr 1.

Roger Girod, *Sociology in Switzerland* — ukaże się w „Recent trends in Sociology”, wyd. Narody Zjednoczone.

Roger Girod, *Géographie des milieux sociaux* — praca ukaże się w książce wydanej przez Genewskie Towarzystwo Geograficzne z okazji stulecia jego założenia.

Roger Girod, *La sélection des membres des couches dirigeantes diplômées. Le cas de Genève* — ukaże się w Symposium wspomnianego już czwartego zebrania Association Internationale de Sociologie.

Z prac powielanych, obok wymienionej już w przypisach pracy dotyczącej badań w genewskich szkołach średnich: Luigi Solari, *Salaires annuels dans un métier manuel (le bâtiment) a Genève, en 1955*, „Etudes et documents du Centre de Recherches Sociologiques de Genève”, 1957.

Wymienione publikacje, stanowiące zaledwie niewielką część znacznego dorobku

⁵ Kolokwium zorganizowane przez: Institut International pour l'Education (Hamburg), Institut International pour les Sciences Sociales (Kolonia) i Institut International pour la Jeunesse (Gauting).

Ośrodka⁶, potwierdzają dużą jego aktywność i szerokość zainteresowań socjologicznych. W organizowanych przez niego kolokwium i zebraniach roboczych biorą niekiedy udział i socjologowie z innych krajów. Prof. R. Girod w ramach wykładów i ćwiczeń z zakresu socjologii na Uniwersytecie Genewskim przygotowuje nowe kadry socjologów współpracujące z Ośrodkiem względnie zasilające inne placówki. Bezpośrednie kontakty i współpraca z międzynarodowymi organizacjami, zrozumienie i pomoc władz miejscowych, kontakty z innymi ośrodkami badawczymi w kraju i za granicą pozwalają przypuszczać, że rola tego ośrodka badań socjologicznych będzie systematycznie wzrastać. W r. 1954 Ośrodek przyczynił się do zorganizowania spotkania socjologów szwajcarskich, mającego na celu ustalenie zasad organizacyjnych pozwalających na racjonalną współpracę i koordynację działalności i prac. W Biuletynie wydanym w związku z tym przez Ośrodek Genewski wysunięto szereg sugestii, które stały się w poważnym stopniu programem współdziałania socjologów szwajcarskich.

W krótkiej informacji trudno naświetlić szczegółowo działalność naukową tej instytucji. Notatka ta ma na celu ogólne zorientowanie w działalności Centre de Recherches Sociologiques de Genève, wskazanie na niektóre problemy badawcze, publikacje itp.

Wydaje się, że byłoby rzeczą ciekawą i pożyteczną bardziej szczegółowe omówienie problematyki, metod i technik badawczych oraz wyników niektórych zakończonych już przez Centre badań. Nie było to jednak możliwe w ramach niniejszej informacji.

Jan Woskowski

⁶ Z poprzednich wymienię tylko: R. Girod avec la collaboration de D. Gallin et J. Starobinski, *Transformation des couches sociales en Suisse depuis un siècle environ*, „Actes du troisième Congrès Mondial de Sociologie”, vol. III. A oto tematy jeszcze kilku prac, które wyszły z Ośrodka: *Sociologie d'aujourd'hui*, „Revue suisse d'économie politique et de statistique”, Bâle, mars 1954. *Le cinéma comme instrument de recherche dans le domaine sociologique*, „Revue internationale de filmologie”, t. IV, Paris 1954, *La méthode active et spontanée et les activités du Centre de Recherches Sociologiques de Genève*, w pierwszym tomie „Transactions of the Second World Congress of Sociology”, opublikowana przez l'Association Internationale de Sociologie, Londyn 1954, i wiele innych.